

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра міжнародних економічних відносин

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини
за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини»

**НА ТЕМУ: «СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ
ФІНАНСОВИМИ ПОСЛУГАМИ УКРАЇНИ З ЄС»**

Виконавець:

студентка бзф13 групи ЦЗФН
Іванова Дарина Сергіївна

Науковий керівник:

к.е.н, доцент кафедри МЕВ
Воронова Олена Вікторівна_

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність кваліфікаційної роботи. Основною тенденцією останнього десятиріччя розвитку зовнішньої торгівлі України стало збільшення ролі країн Європи як торговельного партнера. Пріоритетність в напрямку взаємовідносин з ЄС відбулося завдяки активізації процесів інтеграції, що реалізувалися в Угоді про Асоціацію з ЄС та встановлення Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Ці процеси сприяли лібералізації фінансових ринків та поступового приведення у відповідність національного законодавства до *acquis* ЄС.

Сфера фінансових послуг є надзвичайно важливою складовою фінансової системи держави. Сьогодні фінансовий ринок України недостатньо розвинутий та все ще знаходиться на етапі становлення, що пов'язано, насамперед, із відсутністю відповідної нормативно-правової бази та належного інституційно-організаційного забезпечення. У зв'язку із зазначеним актуалізуються питання наукового обґрунтування теоретичних та прикладних основ ринку фінансових послуг, а також оцінки перспектив розвитку зовнішньої торгівлі фінансовими послугами з країнами ЄС.

Дослідженню сутності категорії «зовнішня торгівля», «фінансові послуги», характеристиці теоретичних аспектів взаємовідносин Україна-ЄС присвячено багато праць різних науковців. Однак, незважаючи на численні дослідження щодо специфіки функціонування фінансового ринку, питанням, щоб відображали дійсні проблеми розвитку зовнішньої торгівлі фінансовими послугами саме з країнами ЄС не приділено достатньої уваги, що і обумовило актуальність обраної теми.

Мета і задачі дослідження. Метою роботи є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій, спрямованих на вирішення питань подальшого розвитку зовнішньої торгівлі фінансовими послугами України з ЄС.

Відповідно до мети, поставлено і вирішено наступні задачі дослідження:

- розглянути сутність та функціональну роль зовнішньої торгівлі фінансовими послугами;
- визначити основні фактори, що впливають на зовнішню торгівлю фінансовими послугами;
- встановити показники аналізу результатів зовнішньої торгівлі фінансовими послугами;
- дослідити систему регулювання зовнішньої торгівлі фінансовими послугами в Україні;
- проаналізувати сучасний стан та динаміку зовнішньої торгівлі фінансовими послугами України з ЄС та фактори, що на неї впливають;
- проаналізувати процес адаптації законодавства України до вимог ЄС в напрямку розвитку зовнішньої торгівлі фінансовими послугами;
- запропонувати напрями активізації зовнішньої торгівлі фінансовими послугами України з ЄС.

Об'єктом дослідження даної роботи є процес активізації зовнішньоторговельних відносин між Україною та ЄС.

Предметом дослідження даної роботи є теоретико-методичні основи та практичні напрями удосконалення зовнішньої торгівлі фінансовими послугами.

Методи дослідження. При написанні роботи використано метод теоретичного узагальнення, системного аналізу та синтезу, порівняльного аналізу, групування та класифікації, структурний метод, статистичні та математичні методи, матричні.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти України та ЄС; матеріали зарубіжних та вітчизняних конференцій; монографії та наукові публікації зарубіжних і вітчизняних учених-економістів; інформація мережі Інтернет; результати власних досліджень автора.

Практичне значення результатів кваліфікаційної роботи полягає у наданні рекомендацій щодо напрямів розвитку зовнішньої торгівлі фінансовими послугами, про що свідчить акт про впровадження результатів дослідження.

Публікації та апробація результатів дослідження. Основні методичні та практичні положення кваліфікаційної роботи магістра обговорювалися на VII Міжнародній науковопрактичній конференції «Innovative areas of solving problems of science and practice», 08-11 листопада 2022 р., Осло, Норвегія. За результатами виконання кваліфікаційної роботи магістра були опубліковані тези конференції: Адаптація законодавства України до вимог ЄС стосовно зовнішньої торгівлі фінансовими послугами.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (74 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 101 сторінку. Основний зміст викладено на 92 сторінках. Робота містить 35 рисунків та 9 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретико-методологічні засади дослідження зовнішньої торгівлі фінансовими послугами**» розглянуто сутність та функціональну роль зовнішньої торгівлі фінансовими послугами; визначено основні фактори, що впливають на зовнішню торгівлю фінансовими послугами; встановлено показники аналізу результатів зовнішньої торгівлі фінансовими послугами; досліджено систему регулювання зовнішньої торгівлі фінансовими послугами в Україні

У другому розділі «**Аналіз зовнішньої торгівлі фінансовими послугами України з ЄС**» проаналізовано сучасний стан та динаміку зовнішньої торгівлі фінансовими послугами України з ЄС та фактори, що на неї впливають; а також здійснено аналіз процесу адаптації законодавства України до вимог ЄС в напрямку розвитку зовнішньої торгівлі фінансовими послугами.

У третьому розділі «**Напрями активізації зовнішньої торгівлі фінансовими послугами України з ЄС**» запропоновано впровадження методу дзеркальної статистики для співставлення даних зовнішньої торгівлі послугами між Україною та країнами ЄС; зроблені пропозиції щодо удосконалення системи державного регулювання в Україні для підвищення взаємодії в сфері зовнішньої торгівлі

фінансовими послугами з ЄС та рекомендовано впровадження інвестиційно-інноваційної моделі ринку фінансових послуг.

ВИСНОВКИ

На підставі здійсненого теоретичного дослідження і аналізу різних підходів до визначення дефініцій «зовнішня торгівля», «фінансові послуги» встановлено, що зовнішня торгівля фінансовими послугами є специфічною формою обміну послугами на ринку банківських, страхових та інвестиційних послуг між продавцями та покупцями різних країн.

Доведено, що розвиток глобальної економіки на сучасному етапі відбувається здебільшого завдяки різкому зростанню частки фінансового сектору у світовому валовому національному продукті та домінуванню доходів від зовнішньої торгівлі фінансовими послугами у структурі сукупних доходів розвинутих країн. Інтенсивний розвиток світового ринку фінансових послуг є характерною ознакою сталого економічного зростання всіх без винятку країн світу.

Встановлено, що основними складовими фінансових послуг є безпосередньо фінансові послуги, які пов'язані з розміщенням грошового капіталу або з трансформацією грошових засобів в інвестиційний капітал; операційні послуги, які представляють собою послуги фінансових установ, що забезпечують повноту, цілісність, прибутковість і ліквідність процесу надання фінансових послуг, проте не опосередковують рух фінансових активів та супровідні послуги, які не опосередковують трансформацію грошового капіталу, проте без них надання послуг першої категорії було б неможливим або дуже складним.

Визначено, що основними характеристиками фінансових послуг є те, що - це сукупність операцій; професійна діяльність юридичних осіб та фізичних осіб; діяльність, що регламентована законодавством і надається на підставі, передбачених законодавством, дозволів і ліцензій, надається на підставі договору між фінансовою установою і споживачем послуг; опосередковує рух фінансових активів; надається з метою отримання прибутку та захисту майнових інтересів вкладників; не можливі без супровідних послуг аудиторських, юридичних, консалтингових компаній, експертів, нотаріусів, наукових установ; має споживчу вартість, яка відображається в тарифах; здійснюються в інтересах третіх осіб; пов'язано з ризиком втрати фінансових активів; має триваючий характер і не підлягає негайному виконанню.

Доведено, що класифікація фінансових послуг не є чітко визначеною. В роботі наведено узагальнену класифікацію фінансових послуг, яка включає в себе поділ фінансових послуг за інструментами реалізації фінансової послуги, за типом виробника послуги, за ступенем обов'язковості, за рухом фінансових активів, за специфікою діяльності інституційної одиниці фінансового сектора, за технічною реалізацією, за диференціацією задоволення потреб споживача, за групами споживачів, за тривалістю фінансової послуги і мети її споживання, за типом споживача.

Серед основних факторів, що активно впливають на зовнішню торгівлю фінансовими послугами виокремлено політичні; довгостроковий економічний підйом у більшості країн світового господарства; розвиток науково-технічного

прогресу; деіндустріалізація розвинених країн і трансформація їхніх національних господарств у так звані «економіки послуг»; перекваліфікація робочих місць, що збільшує чисельність зайнятих у сфері фінансових послуг; розвиток інфраструктури ринку фінансових послуг.

Зроблено висновок, що серед багатьох факторів, які відображаються на рівні розвитку зовнішню торгівлю фінансовими послугами є ті, що діють прямо (ендогенні) і ті, що діють побічно (екзогенні). Серед них є контрольовані та неконтрольовані фактори.

Встановлено, що аналіз зовнішньої торгівлі фінансовими послугами будується на системі оцінки показників зовнішньої торгівлі, які можна систематизувати за характерологічними ознаками: показники обсягів; показники динаміки; показники структури; показники результативності.

Система механізму державного регулювання зовнішньої торгівлі фінансовими послугами складається з суб'єктів правового регулювання; об'єктів правового регулювання; основи регулювання; засобів регулювання; методів регулювання та мети регулювання.

В розділі 2 встановлено, що в останні десятиріччя в Україні відбулася суттєва трансформація зовнішньої торгівлі України у регіональному розрізі в напрямку збільшення ролі країн Європи як торговельного партнера завдяки Угоді про Асоціацію з ЄС та встановлення Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС (ПВЗВТ).

На підставі проведеного аналізу визначено, що основними партнерами України по торгівлі фінансовими послугами серед країн ЄС стали: Німеччина, Польща, Кіпр, Франція, Угорщина.

Встановлено, що динаміка зовнішньої торгівлі фінансовими послугами України з країнами ЄС в загальній структурі торгівлі послуг в період 2013-2020 років відображає тенденції, пов'язані з загальним станом розвитку української економіки. В наслідок політичної та економічної криз 2014-2015 років відбулося падіння обсягів зовнішньої торгівлі послугами України з багатьма країнами-партнерами, в тому числі й з країнами ЄС. У період після встановлення Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС (ПВЗВТ) відбулося незначне пожвавлення.

Представлені в розділі данні демонструють зниження обсягів експорту зовнішньої торгівлі послугами в цілому і безпосередньо фінансовими послугами.

У структурі європейського імпорту сектор послуг, пов'язаних з фінансовою діяльністю показав найбільше скорочення.

Загалом протягом 2013-2020 років імпорт фінансових послуг продемонстрував більшу динаміку у порівнянні з експортом. З одного боку, імпорт більше скоротився у 2014-2015 роках, а експорт – мав вищі темпи відновлення, ніж імпорт, протягом 2016-2019 рр. з іншого, обсяги імпорту фінансовими послугами на протязі всього періоду значно більше ніж експорту. Відповідно зовнішня торгівля фінансовими послугами з 2013-2020 років демонструвала торговий дефіцит.

В цілому поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі (ПВЗВТ), яка є частиною Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, набула чинності 1 січня 2016 року, позитивно вплинула на динаміку двосторонньої торгівлі фінансовими послугами. Обсяг торгівлі послугами між Україною та ЄС скорочувався протягом

2014 - 2016 років. Початок економічного відновлення України прийшовся на 2016-2017 рр. та набуття чинності угоди про ПВЗВТ повернуло обсяг зовнішньої торгівлі фінансовими послугами до зростання. У 2021 році наведені дані демонструють продовження тенденції превілювання імпорту над експортом за всіма видами фінансових послуг, окрім послуг, пов'язаних з патентною діяльністю.

При аналізі чинників, що впливають на зовнішню торгівлю фінансовими послугами було використано поєднання методологій SWOT- та PEST-аналізу, що дозволили виділити такі чотири блоки політичних, економічних, соціальних і технологічних стратегічних рішень, що дозволять у майбутньому розвивати можливості та уникати загроз подальшої лібералізації зовнішньої торгівлі фінансовими послугами України.

Доведено, що гармонізація законодавства ЄС в сфері фінансових послуг здійснювалася на основі принципу мінімальної гармонізації, щоб країни – члени, на свій розсуд, змогли встановити режим жорсткіший, ніж встановлений на рівні законодавства ЄС.

З огляду на чинне законодавство України у сфері фінансових послуг, визначено, що воно відповідає основним стандартам законодавства Європейського Союзу. Однак поряд з низкою позитивних змін існують деякі невирішені питання, що стосуються як суті відносин страхування (недостатня врегульованість відносин перестраховування), так і формальних, процедурних питань (неузгодженість положень підзаконних нормативних актів між собою, необхідність оновлення положень, що у них містяться).

Відзначено, що для завершення процесу адаптації законодавства України до норм і принципів законодавства ЄС необхідно також встановити умови для:

- сприятливого інвестиційного клімату;
- включення України до системи взаємних розрахунків між країнами ЄС та партнерами ЄС;
- розвитку спільного кредитного, страхового ринку та фіскальної системи;
- зміцнення валютно-грошової системи України.

В розділі 3 визначено, що проблеми на рівні державного регулювання ринку фінансових послуг в Україні в загальному плані можливо вирішити шляхом впровадження методів регулювання, що відповідали б міжнародним стандартам та вимогам ЄС; переорієнтування діючої системи регулювання на фінансовому ринку в напрямок захисту інтересів споживачів фінансових послуг та держави на ринку країн ЄС.

Відзначено, що існуючі сьогодні регулятори ринку фінансових послуг в Україні функціонували би ефективно, якщо б відбувалося виконання закладених у законодавчих актах функцій.

В роботі запропонована система регулювання ринку фінансових послуг, яка базуватися на принципах, що передбачають: захист прав та інтересів учасників з боку держави, прозорість та доступність інформаційної бази, необхідної для прийняття рішень, підтримку добросовісної конкуренції, існування державного органу регулювання з чітко визначеними функціями і повноваженнями, підтримку інновацій у даній галузі.

Доведено, що не менш важливе місце в системі державного регулювання повинно бути приділено його складовим, що здійснюють вплив на об'єкти, а саме: форми, методи, інструменти, а також реалізації інституційної, регулюючої, захисної, контрольної, координаційної та інтеграційної функції ринку фінансових послуг.

Розглянуті переваги та недоліки існуючих моделей реорганізації системи регулювання фінансового ринку, дало підстави внести пропозицію щодо впровадження в Україні окремої моделі регулювання, в якій регулятором банківського сегменту має залишитися Національний банк України, а регулятором небанківських фінансово-кредитних установ орган, створений шляхом об'єднання двох існуючих регуляторів: НКЦПФР та Нацкомфінпослуг.

Проведений аналіз можливих причин виникнення розбіжностей у статистичних даних взаємної торгівлі країн-партнерів ЄС та України надало підстави рекомендувати використання методу дзеркальної статистики при аналізі динаміки зовнішньої торгівлі фінансовими послугами між Україною та ЄС, який надасте можливість приймати реальні заходи щодо виправлення певних помилок і контролювати ситуацію в напрямку наближення інтеграції України до фінансового ринку ЄС та прискорення адаптаційного періоду у зв'язку з можливістю співставлення основних статистичних показників зовнішньої торгівлі фінансовими послугами між основними партнерами.

Інвестиційно-інноваційна складова фінансового ринку є одним з найголовніших факторів економічного розвитку, що відображаються також у відтворенні основних фондів, реструктуризації економіки, підвищенні її конкурентоспроможності та розвитку зовнішньої торгівлі фінансовими послугами, саме тому в роботі запропоновано впровадження інвестиційно-інноваційної моделі ринку фінансових послуг.

АНОТАЦІЯ

Іванова Дарина Сергіївна. Стан та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі фінансовими послугами України з ЄС.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини». - Одеський національний економічний університет. - Одеса, 2022 р.

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є процес активізації зовнішньоторговельних відносин між Україною та ЄС.

В роботі розглянута розглянути сутність та функціональну роль зовнішньої торгівлі фінансовими послугами; визначені основні фактори, що впливають на зовнішню торгівлю фінансовими послугами; встановлені показники аналізу результатів зовнішньої торгівлі фінансовими послугами; досліджена система регулювання зовнішньої торгівлі фінансовими послугами в Україні.

Проведено аналіз сучасного стану та динаміки зовнішньої торгівлі фінансовими послугами України з ЄС та факторів, що на неї впливають; процесу адаптації

законодавства України до вимог ЄС в напрямку розвитку зовнішньої торгівлі фінансовими послугами;

Запропоновано впровадження методу дзеркальної статистики для співставлення даних зовнішньої торгівлі послугами між Україною та країнами ЄС; зроблені пропозиції щодо удосконалення системи державного регулювання в Україні для підвищення взаємодії в сфері зовнішньої торгівлі фінансовими послугами з ЄС та рекомендовано впровадження інвестиційно-інноваційної моделі ринку фінансових послуг.

Ключові слова: зовнішня торгівля, фінансові послуги, взаємовідносини України з ЄС, поглиблена та всеохоплююча зони вільної торгівлі між Україною та ЄС

ANNOTATION

Ivanova Daryna Serhiivna. State and prospects of the development of foreign trade in financial services of Ukraine with the EU.

Qualification work for obtaining a master's degree in specialty 292 "International Economic Relations" under the educational program "International Economic Relations". - Odesa National University of Economics. - Odesa, 2022

The master's qualification work consists of three sections. The object of the study is the process of intensification of foreign trade relations between Ukraine and the EU.

The work considers the essence and functional role of foreign trade in financial services; the main factors affecting foreign trade in financial services are determined; established indicators of the results of the analysis of foreign trade in financial services; the researched system of regulation of foreign trade in financial services in Ukraine.

An analysis of the current state and dynamics of foreign trade in financial services of Ukraine with the EU and the factors affecting it was carried out; the process of adapting the legislation of Ukraine to the requirements of the EU in the direction of the development of foreign trade in financial services;

It is proposed to implement the method of mirror statistics to compare data on foreign trade in services between Ukraine and EU countries; proposals were made to improve the system of state regulation in Ukraine to increase cooperation in the field of foreign trade in financial services with the EU, and the introduction of an investment and innovation model of the financial services market was recommended.

Keywords: foreign trade, financial services, relations between Ukraine and the EU, deep and comprehensive free trade zone between Ukraine and the EU